

**KORRUPSIYA –JAMIYATNING YASHIRIN DUSHMANI**

**Zaripova Gulnoza Zahriddin Qizi**

*SHDPI Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va  
huquq ta'limi yo'nalish 1-kurs talabasi.*

**ANNOTATSIYA;** *Ushbu maqola korrupsiyaning jamiyatga ta'siri va uning zararli oqibatlarini tahlil qiladi. Korrupsiya, davlat amaldorlari va boshqa shaxslar tomonidan shaxsiy manfaatlarni ko'zlash orqali yuzaga keladigan huquqbuzarliklar sifatida ta'riflanadi. Maqolada uning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va huquqiy sohalarga bo'lgan ta'siri batafsil ko'rib chiqiladi. Korrupsiyaning keng tarqalishi jamiyatda ishonchning yo'qolishiga, iqtisodiy o'sishning to'xtashiga va adolatning buzilishiga olib keladi. Shuningdek, maqolada korrupsiyaning sabablari, jumladan, iqtisodiy notekislik, siyosiy barqarorlikning yo'qligi va huquqiy kamchiliklar ko'rsatib o'tilgan. Korrupsiyaga qarshi kurashish uchun siyosiy islohotlar, ta'lim va xabardorlik darajasini oshirish, shaxsiy mas'uliyatini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Maqola jamiyatni korrupsiyaga qarshi birlashishga chaqiradi va uning yo'q qilinishi uchun kompleks yondashuvni taklif qiladi.*

**KALIT SO'ZLAR;** *Korrupsiya, jamiyat, iqtisodiy ta'sir, siyosiy barqarorlik, ijtimoiy adolat, huquqiy tizim, korrupsiyaga qarshi kurash, ishonch, siyosiy islohotlar, ta'lim, shaxsiy mas'uliyat, resurslarning notekis taqsimlanishi.*

Korrupsiya jamiyatning eng jiddiy va ko'pincha yashirin dushmanidir. Uning oqibatlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy tizimlarga zarar yetkazadi, balki jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, adolat va taraqqiyotiga ham tahdid soladi. Korrupsiya inson huquqlarining buzilishiga, resurslarning notekis taqsimlanishiga, jamiyatda ishonchning pasayishiga olib keladi. Shuning uchun bu fenomenni chuqur tahlil qilish va unga qarshi kurashish uchun hayotiy ahamiyatga ega.

**KORRUPSIYA TUSHUNCHASI**

Korrupsiya –bu davlat amaldorlari,xususiy sektordagi vakillar yoki boshqa jamoat shaxslarining o'z lavozimlaridan foydalangan holda shaxsiy manfaatlarini ko'zlashidir.Korrupsiya har xil shakllarda bo'lishi mumkin;pora olish, lavozimni suiste'mol qilish , soxta hujjatlarni rasmiylashtirish ,tenderlarni manipulyatsiya qilish va boshqa ko'plab holatlar. Korrupsiya iqtisodiyotning samaradorligini pasaytiradi ,resurslar notekis taqsimlanadi va davlatning xalq oldidagi ishonchliligi susayadi. Pora olish-davlat xizmatchilari yoki shaxslar xizmatlarini bajarish yoki imtiyozlarberish evaziga pora oladi

SOXTALASHTIRISH-resurslar yoki hujjatlar soxtalashtiriladi, masalan,tender hujjatlarida noto'g'ri ma'lumotlar kiritish .

LAVOZIMNI SUISTE'MOL QILISH-xodimlar lavozimlariga shaxsiy munosabatlar yoki pora orqali tayinlanadi ,bu esa ish joylarida malakali kadrlarning yetishmasligiga olib keladi.

TAQSIMOTDAGI XATOLIKLAR-qonunchilik yoki qarorlar korrupsiyaga asoslangan holda amalga oshiriladi, shunda resurslar kamdan-kam holatlarda to'g'ri va teng taqsimlanadi.

#### KORRUPSIYANING JAMIYATDAGI TA'SIRI

1.Iqtisodiy ta'sirlar-korrupsiya iqtisodiy tizimning samaradorligini jiddiy ravishda zaiflashtiradi.Resurslar noto'g'ri taqsimlanadi,investitsiyalar qochib ketadi ,biznes va tadbirkorlik rivojlanishiga to'sqinlik qilinadi .Korrupsiyalashgan tizimda ,haqiqiy malaka va ish tajribasiga ega bo'lgan shaxslar emas, balki o'z manfaatlarini uchun ish qilayotganlar ilgari suriladi .Bu holat natijasida iqtisodiy o'sish sekinlashadi va umuman jamiyatning farovonligi pasayadi.

#### 2.SIYOSIY TA'SIRLAR

Korrupsiya siyosiy tizimni zaiflashtiradi. Davlat amaldorlari o'z lavozimlaridan shaxsiy manfaatlarini ko'zlashda davom etishar ekan ,ular o'zgarishlarga qarshi turishadi.Bu esa demokratik jarayonlarni susaytiradi,adolat va tenglik tamoyillarini yo'q qiladi .Korrupsiyaning keng tarqalishi ,davlatning samarali boshqaruvini va xalqni himoya qilish imkoniyatlarini kamaytiradi.

### 3.IJTIMOIIY TA'SIRLAR

Korrupsiya jamiyatda ishonchni yo'qotishga olib keladi. Davlat idoralari,sudlar va boshqa muhim tashkilotlar o'z vazifalarini bajarishda korrupsiya tufayli ishonchsiz bo'lib qoladi .Bu ijtimoiy muammolarni kuchaytiradi, fuqarolarni siyosiy faoliyatdan chetlashtiradi va ularda "hammasi sotiladi "degan ruhni shakllantiradi .Bunday muhitda jamiyatning adolatga bo'lgan ishonchi so'nadi.

### 4.HUQUQIIY TA'SIRLAR

Korrupsiya sud tizimining ishonchliligini yo'qotadi. Adolatning buzilishi, qonunlarning tasodifiy va noto'g'ri qo'llanilishi jamiyatda huquqiy beqarorlikka olib keladi .Korrupsiyaga qarshi kurshish o'rniga ,sudlar va boshqa huquqiy institutlar o'z manfaatlarini ko'zlab qoidalarni buzadilar.Korrupsiyaning yuqori darajasi davlat amaldorlari va siyosatchilarning o'zgarishlariga qarshi turishiga sabab bo'ladi,chunki ular tizimdagi imtiyozlardan voz kechishni xohlamaydi.

KORRUPSIYANING SABABLARI –Korrupsiyaning paydo bo'lishi ko'plab omillar bilan bog'liq.Ularning ba'zilar quyidagilar ;

IQTISODIIY NOTO'G'RILIKLAR-kam daromadli va qashshoq jamiyatlarda korrupsiyaning darajasi yuqori bo'ladi.Bunday sharoitda odamlar o'z hayotlarini yaxshilash uchun pora olishni oson deb bilishadi .

2.SIYOSIIY BARQARORLIKNING YO'QLIGI;-siyosiy muhitdagi beqarorlik, jamiyatdagi korrupsiyaga nisbatan qarshilikni susaytiradi .Hukumat o'z vazifalarini bajarishdan ko'ra ,o'z pozitsiyalarini mustahkamlashga harakat qiladi.

3.HUQUQIIY VA QONUNCHILIK KAMCHILIKLARI-Qonunlar va ularni amalga oshirishdagi bo'shliqlar korrupsiya uchun maydon yaratadi .Ommaviy nazoratning yetishmasligi ham korrupsiyaning keng tarqalishiga olib keladi.

4.MADANIY VA IJTIMOIIY FATTLLAR-Ba'zi jamiyatlarda korrupsiya ijtimoiy qabul qilingan holat sifatida qoraladi .Madaniyatdagi bu yondashuv korrupsiyani normal holatga aylantiradi.

## KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH ;SAMARALI

YONDASHUVLAR-Korrupsiyaga qarshi kurashish kompleks va uzoq muddatli jarayon hisoblanadi .Bu kurashda davlat ,jamiyat va har bir fuqaroning o'zni muhimdir.

Siyosiy va huquqiy islohotlar –davlat boshqaruvi va qonunchilikni mustahkamlash, korrupsiyaga qarshi qonunlarni qattiq joriy etish zarur .Ayniqsa korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilish va jazolash tizimi mustahkamlanishi kerak .

Ommaviy ta'lim va xabardorlik-jamiyatda korrupsiyaga qarshi ongni shakllantirish muhimdir.Ommaviy ta'lim va axborot vositalari orqali korrupsiyaning zararlarini tushuntirish ,fuqarolarni korrupsiya bilan kurashishga chaqirish zarur .

Shaxsiy mas'uliyat-har bir fuqaro o'ziga mas'uliyatli bo'lishi va korrupsiyaga qarshi kurashda o'z hissasini qo'shishi kerak .Fuqarolar o'z huquqlarini bilib ,qonunlarga rioya etishlari va korrupsiya hol;atlariga nisbatan noroziliklarini bildirishlari muhim.Korrupsiyaga qarshi kurashish jamiyatni rivojlantirish va adolatni tiklash uchun muhimdir.Bu uchun quyidagi yondashuvlar taklif qilinadi;

Samarali nazorat tizimlari yaratish –korrupsiyaga qarshi kurashish uchun mustahkam huquqiy va boshqaruv tizimlarini yaratish zarur.Korrupsiyaning oldini olish uchun shaffof davlat boshqaruvi va qonunlar joriy etilishi kerak .

Xalqni xabardor qilish –ta'lim va axborot tarqatish orqali korrupsiyaning zararlarini jamiyatga tushuntirish va uni ildizdan yo'q qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish kerak .

Ommaviy monitoring –fuqarolar va jamoat tashkilotlarini korrupsiyani kuzatish va ma'lumotlarni oshkor qilish jarayonlariga jalb qilish.Xalqaro tashkilotlar va siyosiy kuzatuvchilar ham shu jarayonlarda faol ishtirok etishlari lozim .

Boshqaruvni avtomatlashtirish va raqamlashtirish –davlat xizmatlari va tenderlar kabi jarayonlarni raqamlashtirish orqali korrupsiyani kamaytirish

mumkin .Yagona electron tizim orqali barcha faoliyatlar va qarorlar shaffof bo'ladi.

XULOSA qili aytish mumkinki –korruptsiya jamiyatning yashirin dushmanidir ,chunki u jamiyatni ichidan yemirib boradi,uninf barqarorligi va taraqqiyyotiga jiddiy tahdid soladi. Korrupsiyaga qarshi kurashish faqat davlatning em,as, balki har bir fuqaroning mas'uliyatidir.Ijtimoiy adolat,huquqiy tartibot va iqtisodiy o'sish uchun korrupsiyaga qarshi birlashish zarur. Jamiyatning barcha qatlamlari birgalikda harakat qilsa ,korruptsiya tizimida izziz yo'qolishi mumkin . Shaxsiy mas'uliyat,samarali qonunlar , ta'lim va ommaviy monitoring –bu korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim vositalardir .Faqat barchaning birgalikda kurashi natijasida korrupsiyaning oldini olish va jamiyatni rivojlantirish mumkin.Korrupsiya innovatsiya va texnologik taraqqiyyotga to'sqinlik qiladi .Korrupsiya ko'pincha muhim resurslar va investitsiyalarni notekis taqsimlashga olib keladi. Masalan ,kichik va o'rta bizneslar tomonidan ishlab chiqilayotgan yangi texnologiyalar yoki yechimlar ko'pincha davlat organlarining korrupsiya tizimi tufayli qo'llab –quvvatlanmaydi .Bu esa yangi g'oyalarning rivojlanishiga to'siq bo'ladi va iqtisodiy o'sishni susaytiradi.Korrupsiyaning ta'lim tizimiga ham salbiy ta'siri sezilarli. Ta'lim sektori korrupsiyaga uchraganda ,o'qituvchilar ,adminstratorlar va boshqa amaldorlar o'z pozitsiyalaridan foydalangan holda o'quvchilarni sotish yoki ularning baholarini sotib olish kabi amaliyotlarni amalga oshirishlari munksin.Bunday sharoitda o'quvchilar faqat moliyaviy imkoniyatlari bo'lganlar yaxshi ta'lim olishadi ,boshqalar esa kamsitiladi.Shuningdek ,ta'lim sohasidagi korrupsiya uzun muddatda jamiyatning malakali kadrlar yetishtirish imkoniyatlarini cheklaydi. Ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlar xalqaro tashkilotlar tomonidan korrupsiyaga qarshi kurashishda bosimga duchor bo'ladi .Bu bosim va xalqaro miqyosda korrupsiyani jazolash amaliyotlari ,mamlakatlarga iqtisodiy yordam ko'rsatishda va sanksiyalarni joriy qilishda ta'sir qiladi .Bu jarayonlarda qaysi davlatlarning korrupsiya tizimlariga tayanishini aniqlashda turli siyosiy va iqtisodiy omillar ham muhim rol o'ynaydi.

Korrupsiya jamiyatning barcha jabhalarini o'zgartiradi va uning natijalari har bir fuqarodan tortib ,global miqyosdagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarga qadar ta'sir qiladi.Korrupsiyaga qarshi kurashning samarali usullari faqat milliy va xalqaro siyosat darajasida emas,balki jamiyatning har bir a'zosining faolligi orqali amalga oshiriladi.Bu jarayon uzluksiz va qat'iy bo'lishi kerak ,shunda korrupsiyaning oldini olish va jamiyatda adolatni tiklash mumkin bo'ladi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;**

- 1.KARIMOV,I.A.(1997).”O’ZBEKISTON-MUSTAQILLIK YO’LIDA.”TOSHKENT:O’ZBEKISTON MILLIY ENSIKLOPEDIYASI.
- 2.ABDUGANIYEV,O.(2015).”KORRUPSIYA:TUSHUNCHA SABABLARI VA O’ZBEKISTONDAGI HOLATI.”TOSHKENT:O’ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI.
- 3.MIRZIYOYEV,SH.M.(2017).”KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHDA DAVLAT SIYOSATI:MASALALAR VA YECHIMLAR.”TOSHKENT:O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI.
- 4.QODIROV,D.(2014).”O’ZBEKISTONDAGI KORRUPSIYA:IJTIMOIIY-IQTISODIY ASOSLAR VA UNGA QARSHI KURASH USULLARI.”TOSHKENT:O’ZBEKISTON DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI NOSHIRLIGI.
- 5.RAHMONOV,M.(2018).”KORRUPSIYANING IJTIMOIIY TA’SIRI VA O’ZBEKISTONDAGI VAZIYAT.”TOSHKENT:FAN VA TEXNOLOGIYALAR AKADEMIYASI.
- 6.ISMAILOV,E.(2013).”KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH:O’ZBEKISTON TAJRIBASI.”TOSHKENT:O’ZBEKISTON YURIDIK AKADEMIYASI.